

Отже, Європейський Союз – це унікальне об'єднання демократичних держав Європи. Воно відіграє важливу роль у співпраці європейських країн, консолідуючи спільні зусилля для демократичного розвитку кожної країни. Після Другої світової війни видатні діячі європейських країн розпочали масштабну інтеграційну діяльність з метою збереження миру, утвердження демократичних цінностей. ЄС займає авторитетну позицію на міжнародній арені, тому основним зовнішньополітичним пріоритетом нашої України є курс на європейську інтеграцію.

Список використаних джерел та літератури

1. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції / І. В. Яковюк // Вісн. Акад. прав. наук України. – №4. – 2003. – С. 82.
2. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – С. 134.
3. Палагнюк Ю. В. Європейський Союз: історія формування, проблеми та перспективи розвитку на сучасному етапі [Електронний ресурс] : Заснування і етапи становлення європейського співтовариства. Режим доступу : <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/Заснування-і-етапи-становлення-Європейського-Співтовариства.pdf>
4. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. – С. 84.

Науковий керівник: д.і.н., професор Чабан А. Ю.

Сопілко О. С.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ПЛАН МАРШАЛЛА І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Однією з основ сучасного міжнародного життя є економічна дипломатія, яка представляє собою «сплав політики і економіки» і в значній мірі визначає динаміку міжнародних відносин. В 1948 р. був затверджений «план Маршалла», що передбачав економічну допомогу 16 країнам Європи в період з 1948–1950 роки. Інтерес викликають політичні, ідеологічні, соціально – економічні цілі, які були взяті за основу для вирішення економічних проблем і результати цього економічного проекту. Вивчення різних аспектів відбудови післявоєнної Європи як шлях до наступної інтеграції і створення перших об'єднань Євросоюзу представляється своєчасним. Метою статті є визначення змісту та результатів «плану Маршалла» у процесі розбудови післявоєнної Європи.

«План Маршалла» і його значення для країн Західної Європи відображені в загальноісторичній літературі європейських, американських і російських дослідників – Энніо Ді Нольфо, Г. Кіссінджера, М. Наринського, Г. Тахненка, В. Зубока, К. Плешакова, Г. Арбатова та ін. Майже всі російські дослідники дотримуються теї точки зору, що реалізація «плану Маршалла» і відмова від участі в ньому під радянським тиском країн Східної Європи стали вирішальним фактором розколу Європи.

Українська історична наука в останнє десятиліття збагатилась з означеної теми дослідженнями О. Пошедіна [1], Л. Кістерського [2], Л. Чернявського [3], О. Шарова [4], О. Овчаренка [5], в тому числі україномовним виданням документів і матеріалів по загальній темі «холодна війна» [6] та ін. Однак, попри всі досягнення, ніша, що безпосередньо пов'язана з вивченням діяльності Джорджа Маршалла та «Програми відновлення Європи» в українській історіографії залишається майже незаповненою.

5 червня 1947 р. в Гарвардському університеті держсекретар США Джордж Маршалл виголосив промову, в якій виклав програму допомоги у відновленні зруйнованої війною Європи. Програма отримала назву «план Маршалла». Автор плану зазначав: «Наша політика спрямована не проти держав, чи доктрин, а проти бідності та голоду, відчаю та хаосу. Цілю є відродження світової економіки, щоб створити політичні і соціальні умови» [6, 130].

Базою для плану став закон США від 3 квітня 1948 р. «Закон про економічну підтримку». Для врегулювання економічних питань було створено три президентські комісії. Вони створювались для узгодження затратної допомоги з боку США і необхідністю не нашкодити економіці власній. Владу в цьому питанні підтримали профспілки, фермерські асоціації. Владні та громадські діячі бачили в плані втілення американських та європейських інтересів [1, 47].

В законі визначені цілі, завдання, організаційна структура та механізм реалізації плану. Ціль визначалась так: «Встановлення чи досягнення країнами Європи принципів індивідуальної свободи, вільних інститутів, створення економічних умов та стабільних міжнародних відносин. Здорової економіки і незалежності від зовнішньої допомоги» [6, 129].

Допомога розраховувалась на 4 роки до 30 червня 1952 року. На програму допомоги було затрачено 13,3 млрд. доларів і проводилась до 1951 р. поки не була замінена програмою взаємної оборони. Допомога європейським державам була розподілена таким чином: 3,5 млрд. доларів йшло на затрати сировини, 3,2 млрд. доларів використовувались для затрат на продовольчі потреби, 1,9 млрд. направлялися на покупку чи створення устаткування чи транспортних засобів, 1,6 млрд. – паливо [2, 21].

Механізм реалізації цілі передбачав вирішення наступних завдань: розширення промислового та сільськогосподарського виробництва; стабілізація валютно-фінансових систем, співробітництво з іншими країнами учасниками в стимулюванні внутрішньоевропейської торгівлі та торгівлі з іншим світом. розміщення депозитів на спецрахунках та в місцевій валюті; швидке надання США по запиті будь-якої інформації для надання економічної допомоги, визнання принципу справедливості, взаємодія учасників з приводу використання природних ресурсів, узгодження графіків поставок із ціллю визначення мінімально необхідного запасу сировини та продовольства [3, 312].

«План Маршалла» дозволяв створити активну двохсторонню співпрацю, в якій ініціатива в розробці належала країнам-учасникам. США виконували функцію постачальника фінансів, ресурсів, а також захисту внутрішньої економіки. Програми підтримки були представлені європейським країнам у формі грантів. Така форма давала певний ефект дисциплінуючий, можливість контролювати виконання згідно законам, врахування двохсторонні умови. Дефляційний ефект давав можливість наповнювати фонди із національних бюджетів і ще на стадії формування і узгодження поставок по грантам [5, 104–106].

Спільні дії країн-учасниць в рамках плану були спрямовані на економічне відновлення та досягнення соціального миру. Програма надала імпульс інтеграційним процесам на євразійському континенті. Були створені такі організації і проекти як: Організація економічного співробітництва і розвитку, Європейський платіжний союз, «План Шумана». Реалізація даних проектів дала поштовх для створення Європейського об'єднання вугілля і сталі, підписання Римського договору 1957 р., Європейського економічного співробітництва [1, 50–51].

Підсумком реалізації «плану Маршала» стало те, що він забезпечив Західній Європі допомогу в більшості економічних аспектів, розширив промисловість, створив сприятливі умови для накопичення капіталу, допоміг подолати інфляцію та врятувати країни-учасниці від кризових явищ. Загальний ВВП країн-учасниць виріс на 32,5 % з 120 млрд. до 159 млрд. доларів. В країнах-учасниках зріс рівень промисловості, відбулись покращення в торгівлі (торгові взаємовідносини зросли більш ніж в 5 разів) та в сфері соціального миру (більшості країн-учасниць був стриманий ріст інфляції) [4, 14–15].

Таким чином, «план Маршалла» став рушієм економічної дипломатії, досить вдалим проектом для країн Західної Європи, позитивним досвідом для створення аналогічних планів США і ЄС щодо сучасної допомоги країнам Африки, Азії, і навіть Україні.

Список використаних джерел і літератури

1. Пошедін О. І. План Маршалла як передумова євроатлантичної інтеграції / О. І. Пошедін // Наукові записки. – Т. 104. Історичні науки. – 2010. – С. 47–51.

2. Кістерський Л. Л. Формування сучасної Європи. Стимування та розвиток / Л. Л. Кістерський // Економіка України. – 2015. – 4 (641). – С. 19–27.

3. Чернявський Л. С. Международное профсоюзное движение и «План Маршалла» / Л. С. Чернявський // Вісник Харківського національного університету. – 2010. – № 816. – Серія Історія. – Вип. 40. – С. 310–322.

4. Шаров О. М. Уроки та перспективи «Плану Маршалла» для України / О. М. Шаров // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 12–18.

5. Промова державного секретаря США Дж. Маршалла в Гарвардському університеті 5 червня 1947 р. («План Маршалла») // «Холодна війна» (1946–1991 рр.). Документи і матеріали: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядник О. І. Овчаренко. – Черкаси, 2013. – С. 128–133.

6. Післявоєнні рухи за об'єднання Європи. Початок інтеграційного процесу // Овчаренко О. Історія європейської інтеграції: навчальний посібник / О. Овчаренко, О. Сухушина, Н. Земзюліна. – Черкаси: Вертикаль, 2021. – С. 98–111.

Науковий керівник: доцент Овчаренко О. І.

Сухонос М. С.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ЦИВІЛІЗАЦІЯ АРНОЛЬДА ТОЙНБІ

Актуальність. В останні роки дуже зріс інтерес людей до подій минулого. За звання країни, яка першою дослідить ті чи інші історичні події зараз змагаються багато держав. В цій боротьбі дуже пощастило Англії, оскільки англієць Арнольд Джозеф Тойнбі написав багато історичних праць, зокрема велику цінність мають його «Збагнення історії», «Дослідження історії» та «Цивілізацію перед судом Історії». В цих книгах автор розкриває своє бачення розвитку цивілізацій, їх розквіту та занепаду. Саме тому творчий спадок англійського історика Арнольда Джозефа Тойнбі дуже важливий для вчених – істориків нашого часу.

Мета дослідження: проаналізувати бачення історії цивілізацій Арнольдом Джозефом Тойнбі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати праці «Збагнення історії» та «Цивілізація перед судом Історії» Арнольда Джозефа Тойнбі.

2. Проаналізувати працю «Концепція історії А. Дж. Тойнбі та всесвітня історіографія» Марцинюка Ігоря Михайлова.

3. Дослідити цивілізаційний підхід Арнольда Джозефа Тойнбі до історичної науки.

Питання історіографії теоретичного спадку А. Дж. Тойнбі неодноразово піднімалися серед науковців, зокрема тут слід виділити працю І. М. Марцинюка «Концепція історії А. Дж. Тойнбі та всесвітня історіографія». В цій праці він проаналізував погляди Арнольда Джозефа Тойнбі на історію цивілізацій та розширив масштаб свого дослідження до світового рівня.

Як стверджують біографи Арнольд Джозеф Тойнбі, історик з Англії, був одним із ініціаторів теорії цивілізації. Він написав дванадцять томів аналізу народження, розвитку й загибелі цивілізацій: «Дослідження історії» (дослідження проводилося в 1934-1961 рр.). Ця книга є результатом поєднання історії та метаісторії світу, що базується на загальнолюдських алгоритмах розвитку, процвітання та загибелі; вивчення та аналізування історії в глобальній перспективі. За це дослідження історик отримав орден Пошани.

Тойнбі був випускником Вінчестерського коледжу, а також закінчив Оксфордський університет. Його добре знали в колах експертів античної історії, він працював професором в Лондонському університеті (1919-1924) та Лондонській школі економіки (1925-1955).

Позиція Арнольда Тойнбі як вченого, що спеціалізується на світовій політиці найвищого рівня (зокрема, він був учасником міжнародних конференцій під час Першої та Другої світових воєн), мабуть, мала вирішальний вплив на його подальшу роботу, його характер, а також шалений масштаб його досліджень. Вивчаючи історію західної цивілізації, він запропонував розділити історію на періоди, а саме: «темний вік» і «середні віки», з 1475 по 1875 р., «нові» (сучасні) століття, після яких, очевидно, почалася епоха постмодерну.